

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Katarzynki

(fragmenty)

Katarzynki - przysiółek położony między Uzarzewem a Kobylnicą przy linii kolejowej Poznań-Bydgoszcz, w pobliżu głębokiego Jaru pod Uzarzewem. Dawniej osada była częścią Uzarzewa, obecnie znajduje się w sołectwie Kobylnica.

...Nazwa miejscowości ma pochodzenie kulturowe i wzięła się od imienia kościółka (kaplicy) – św. Katarzyny Panny i Męczenniczki.

W 2018 roku przypada 380-lecie lokacji Swarzędza... A przecież bogatą i barwną historię mają też okoliczne miejscowości. Z tej jubileuszowej okazji kontynuujemy cykl artykułów o historii ziemi swarzędzkiej. Ich autorem jest pan Antoni Kobza, są fragmentami obszernego, przygotowanego do druku opracowania pt. „Dzieje wsi okolic Swarzędza. Szkice do historii powiatu poznańskiego”.
Tym razem: Katarzynki.

Położenie, nazwa, najdawniejsze ślady życia ludzi

Malowniczy teren otaczający przysiółek został ukształtowany w czasie ustępowania lądolodu u schyłku ostatniego, północno-polskiego zlodowacenia. Charakteryzują go głęboko wcięte dwa jary, z których większy ma ok. 20 m głębokości. Zostały one wypłukane ok. 10 tys. lat temu przez wody topniejącego lodu, wzajemnie się łączą i otwierają na dolinę Cybiny...

Okolice Katarzynek są terenem niezwykle bogatym w ślady z przeszłości pozostawione przez ludzi, a niektóre z nich do dzisiaj widoczne są gołym okiem.

...Na wschodniej skarpie większego jaru znajduje się dobrze zachowany kopiec grodziska stożkowatego z czasów wczesnego średniowiecza (XIII w.) o zarysie nieregularnego czworoboku, na którym znajdowała się w przeszłości rycerska wieża obronno-mieszkalna. ...Gródek strzegł okoliczne ziemie oraz przeprawę przez Cybinę.

Kościółek na Rajsku.

Losy przysiółka do czasów współczesnych

Najwcześniejsza, pośrednia wzmianka o kościele p.w. św. Katarzyny znajduje się w dokumencie z 1507 r. w którym podawano, że kościół parafialny w Uzarzewie ma obok św. Michała drugi tytuł – św. Katarzyny. Należy sądzić, że prawdopodobnie nie chodziło tu tylko o drugi tytuł kościoła uzarzewskiego, ale o drugi kościół. Świadczy o tym fakt, że w 1611 r. nuncjusz papieski Franciszek Simoneta nadał kościołowi św. Katarzyny znajdującemu się w dziedzinie Rajsko prawo odpustów.

...W roku 1758 z okazji wspomnianej bu-

Widok dworku od wschodu, w końcu lat czterdziestych XX wieku.

Fotograf nieznaną.

dowy nowej szachulcowej kaplicy, proboszcz uzarzewski Maciej Pluciński spisał przykłady cudownych uzdrowień i innych wydarzeń ze szczęśliwym zakończeniem, które przypisywano św. Katarzynie. W Protokole przekazania inwentarza parafii przez ustępującego proboszcza ks. Ksawerego Cuderskiego swojemu następcy ks. Wawrzyńcowi Jaworskiemu z 9 marca 1808 r. znajduje się opis ozdób w które ubrana była figura świętej. Były to: srebrna, miejscami pozłacana sukienka, srebrna i pozłacana korona, koło srebrne z pozłacanymi szprychami, miecz srebrny, a ponadto, książka obłożona w blachę srebrną oraz mała srebrna tabliczka.

W czasach powstania listopadowego (1830-1831) koło kościółka pochowano ofiary cholery. Potem, w czasach nawrotów zarazy w 1848 i 1866 r., powiększono cmentarz. Także w okresie II wojny światowej pochowano tu kilku zmarłych z wycieńczenia lub zabitych Żydów z obozu pracy w Kobylnicy. Niespełna sto lat po przebudowie kościoła – w 1840 r. – podupadający kościółek ka-

zał rozebrać Józef Lipski, nowy właściciel Uzarzewa.

...Kamienie z fundamentów kościoła wykorzystano przy wznoszeniu nowego dworu w Uzarzewie, a drewniane bale zużyte do budowy domu dla robotników folwarcznych. Figurę św. Katarzyny przeniesiono do kościoła w Uzarzewie i poświęcono jej, jeden z bocznych ołtarzy. ...W miejscu gdzie stał kościółek i chowano zmarłych na cholere postawiono krzyż.

Od dawna teren wokół „kościółka w dębnie”, należał do majątku w Uzarzewie i nosił nazwę Rajsko. Niestety nigdzie na starych mapach nie występuje nazwa tego miejsca choć jest obecna w dokumentach. Najstarsza mapa na której zaznaczono osadę, pochodzi z 1799 r. i nosi nazwę *Usarzewo Holl*. (Oleńdry), ale nie uwzględniono na niej, w pobliżu osady żadnej świątyni.

...W przypadku olędów katarzyńskich, biorąc pod uwagę dostępne źródła można przyjąć, że osadę założono na obszarze zwanym Rajsko, na południowy zachód od kościółka św. Katarzyny 7 kwietnia 1755 r. Liczyła ona trzy gospodarstwa, które położone były w pobliżu północnej krawędzi doliny Cybiny. Pierwotnie mieszkali w nich sami ewangelicy, bowiem od początku nie uiszczali na rzecz kościoła żadnych opłat, do których zobowiązani byli wszyscy mieszkańcy parafii uzarzewskiej.

...W pobliżu kościółka św. Katarzyny na Rajsku, opodal drogi do Uzarzewa znajdował się dawna młyn wodny, który będąc w ręku protestanta także nie płacił żadnych podatków kościołowi mimo, iż miał obowiązek uiszczania 4 wiertelni mąki (względnie żyta) rocznie. Z młynem związane było około 20-to hektarowe gospodarstwo rolne. Prawdopodobnie w końcu XVIII w. młyn zmieniono na papiernię.

...W 1831 r. właścicielem jednej z nieruchomości w Katarzynkach był poborca

Fragment jaru z przecinającą go drogą i rurociągiem na wodę (2011 r.).

Fot. Antoni Kobza

powiatowy Seliger, który ogłosił zamiar wydzierżawienia jej na jeden rok.

...W wyniku przeprowadzonej regulacji i separacji użytkowaną ziemię na własność otrzymali: Adam Johann Lieske; spadkobiercy Michała Dudzińskiego t.j. Franciszek Sobkowiak, Katarzyna Dudzińska z d. Kruszczyńska i Wojciech Rubisz (posiadający gospodarstwo w Uzarzewie); Andreas Pitt rolnik z Biskupic – spadkobierca po Nierenbergach.

Dokonano także wówczas abluicji to znaczy zamiany świadczeń w naturze i robociznach dla dworu na czynsz pieniężny.

...W umowie dwór był reprezentowany przez Zenobię Kordulę Ludwikę Lipską i jej matkę Antoninę Lipską.

W 1844 r. w Katarzynkach znajdowały się 3 domy i 29 mieszkańców z tego 12 było katolikami, a 17 ewangelikami.

...W ciągu drugiej połowy XIX w. zmieniła się wielkość gospodarstw za sprawą pozyskiwania gruntu w wyniku wyrębu i nabywania ziemi sąsiednich gospodarstw. Ostatecznie w Katarzynkach ukształtowało się jedno duże gospodarstwo rolne, a obok funkcjonowały dwa znacznie mniejsze. Duże gospodarstwo mogło się rozwinąć

Przebudowany wspólnie dwór w Katarzynkach. Widok od wschodu.

Fot. Antoni Kobza

i przekształcić w gospodarstwo typu kapitalistycznego czyli folwark.

Przy tym gospodarstwie, na początku XX wieku, wybudowano nowy dom, obszerniejszy od innych, w miejsce starego, który nazwany był przez okoliczną ludność „dworem”. Mieszkali w nim właściciele folwarku.

W 1905 r. gospodarstwo obejmowało 265 mórg (ok. 66 ha) urodzajnej ziemi, w tym 40 m (10 ha) łąk. Właścicielem był Karl Kriese, który ogłaszał w poznańskich gazetach zamiar sprzedaży lub wydzierżawienia folwarku. Właściciel zapewniał, że gospodarstwo posiada bogaty inwentarz i zapasy, a zaliczka jaka powinna być uiszczona wynosi 20 tys. marek.

...W okresie międzywojennym znani są tylko dwaj kolejni właściciele 66 hektarowego majątku Katarzynki. Pierwszym z nich był w 1928 r. Jan Drzewiecki, a drugim Kazimierz Zieleński, inspektor Towarzystwa Ubezpieczeń „Vesta” w Poznaniu. ...Zieleński znany był także jako właściciel sklepu z nasionami w Poznaniu.

...Krótco przed wybuchem wojny, właścicielem Katarzynek był Taraszkiewicz, który powiększył areal majątku do ok. 95 ha.

...Po II wojnie światowej dworek z okrojonej przez parcelację ziemią znalazł się w ręku Kazimierza Podlewskiego, który otrzymał go w ramach rekompensaty za mienie pozostawione na Wschodzie. W 1948 r. z inicjatywy nowego właściciela dworku krzyż powrócił na swoje miejsce. Gizela - córka Podlewskiego wyszła za mąż za Zbigniewa Stanisławskiego. Folwark po 1949 r. wszedł w skład Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Uzarzewie.

...Niepozorny dawniej dworek jest obecnie przebudowany w okazałą rezydencję i znajduje się w rękach prywatnych.